

UTVIKLINGEN AV SYNS- OG AUDIOPEDAGOGISK TENESTE I HORDALAND – ET TILBAKEBLIKK AV WENCHE KARIN SUNDE

I 1881 ble det vedtatt en lov om skoleplikt for blinde i Norge. Tradisjonelt sett har blinde og sterkt svaksynte barn i landet vårt fått sin undervisning i såkalte blindeskoler. Den første av dem ble åpnet i Oslo i 1861, mens blindeskolen i Trondheim åpnet i 1886. Spørsmålet om skolegang og opplæring for synshemmete i lokalmiljøet er av relativt ny dato.

Forhistorien til Syns- og audiopedagogisk teneste i Hordaland går tilbake til 18.12.63 da dr. Bengt Nyquist, spesiallege i øyesykdommer, i et brev til skolestyret i Bergen påpekte behovet for spesielt tilrettelagt undervisning for synshemmete elever, og skoleoverlege Djupesland i brev av 15.02.65 ga tilråding i samme sak. Bevilgning til oppretting av spesialklasser for svaksynte kom inn på folkeskolens budsjett i september 1967, og fra oktober samme år ble det gitt undervisning ved Kronstad skole til den første synshemmete eleven. Et spesialrom ble innredet og tatt i bruk i løpet av 1969, og fra høsten 1970 var Synssenteret en realitet og leder og spesialpedagog ansatt. I ettertid ser vi klart betydningen av dr. Nyquists genuine forståelse for synshemmetes totale situasjon, og har stor respekt for framsyneteten i hans forslag om et lokalt skoletilbud i en tid da synshemmete og andre funksjonshemmete helst ikke skulle synes i vårt skolelandskap. Dette var tross alt "institusjonenes tidsalder".

Rent skolepolitisk og vurdert i lys av gjeldende tenkemåte og tradisjon, vil jeg påstå at skolesjef Karl Bakkes oppfølging med oppretting av Synssenteret var med på å vise vei og forme norsk skolehistorie. Til da hadde synshemmetes spesielle problemer vært lite påaktet i den vanlige skole, da kunnskapene om dem ikke var til stede. Blinde og sterkt svaksynte elever ble fortsatt sendt til Dalen blindeskole i Trondheim eller til Huseby blindeskole i Oslo, alt ettersom de gikk på barne- eller ungdomstrinnet. Med opprettelsen av Synssenteret slo skolesjefen fast at også de synshemmete så langt mulig skulle få sin opplæring og undervisning på hjemstedet. Det var signaler som ble lagt merke til i norsk skole.

Samtidig som vi startet opp med 6 synshemmete elever i en egen gruppe ved Kronstad skole, begynte også arbeidet med å finne frem til andre synshemmete elever som klart måtte befinne seg rundt om i Bergensskolene. Det er viktig å ha i minnet at dette var et nybrottsarbeid både i lokal og nasjonal sammenheng, og at det ikke fantes noe register over synshemmete på den tiden. Langsomt men planmessig skred arbeidet fremover, og ukjente og udekkete behov utkrystalliserte seg og ble løst i et system og en ramme som gradvis tok form. Rammen omfattet også vårt fremtidige senter ved nye Haukeland skole. I tillegg til en fremtidsrettet behovsanalyse var det av stor betydning at ikke bare senterets, men hele skolens totale planløsning også ble tilpasset synshemmete brukere med eller uten tilleggshandikap. Vi prøvde å ta vare på de mulighetene som ble gitt oss under de ulike prosjekteringsfasene, og var bl.a. pådrivere til at bygningene ikke fikk terskler, at skolen fikk heis og ramper som alternativ til trapper, at noen av toalettene ble dimensjonerte og innrettet med tanke på funksjonshemmete og at det ble kjørbare atkomstveier helt frem til hovedbygningens ulike plan.

Den høstdagen i 1975 Synssenteret tok nye Haukeland skole i bruk, var en stor dag for oss. Dog ga senterets elever uttrykk for sterk misnøye med navneendringen til "Avdeling for synshemmete" som var gjort uten vår medvirkning eller samtykke. Visst hadde de synsproblemer, mente elevene, men fraba seg å bli sett på som funksjonshemmete. På folkemunne ble da også Synssenteret brukt som benevnelse helt til 1992 da usikkerhet om og sammenblanding av likelydende og tilnærmet likelydende navn gjorde en endring nødvendig. Navnet fra da av ble Synspedagogisk senter (SPS).

I januar -93 flyttet Synspedagogisk senter (SPS) fra Haukeland skole. Årsaken var konsekvensene av de store omorganiseringene som fant sted i norsk skole på den tiden med bl.a. ny arbeidstidsordning for lærere, innføring av skolefritidsordning (SFO) og start av 6-års klasser. Med ett var skolen i behov for betydelig større arealer enn en hadde til disposisjon, og etter hvert fikk SPS tilbud om gode og hensiktsmessige lokaler i Fyllingsdalen, et tilbud som ble mottatt med stor glede og forventninger, ikke minst med tanke på videre utvikling.

I og med flyttingen skjedde også visse organisatoriske endringer. Tidligere hadde SPS hatt egen daglig leder med skolens rektor som overordnet. Etter flyttingen fikk senterleder et nyopprettet fagstyre som nærmeste overordnet. Fagstyret var sammensatt av assisterende skolesjef i Bergen som fikk styrelederfunksjon, skolesjefen i Stord kommune, representanter fra skolesjefkollegiet i fylkets øvrige kommuner og fra statens utdanningskontor samt lederne for SPS i Bergen og PPT-Stord. Senere er fagstyret utvidet med representanter for fylkesskolesjefen, for tjenestens ansatte og for brukerne.

Med tildeling av 3 nye, statsfinansierte stillinger i skoleåret 1993/94, 2 på området syn og 1 på hørsel, ble de to tjenestene fra samme tidspunkt samlet under navnet Syns- og audiopedagogisk teneste i Hordaland (SAPT-H). Den ene synspedagogstillingen ble lagt til tjenestens hovedkontor i Bergen, de to øvrige stillingene til det nyopprettede kontoret på Stord som etter kort tids inkorporering i PPT-Stord ble underlagt Bergensavdelingen. SAPT-H var nå samlet under en felles ledelse.

Tjenesten som startet med 6 faste elever ved Kronstad skole i 1970, ble allerede innen det første året utvidet med såkalte "kontaktelever", dvs. synshemmete elever som gikk i sine vanlige klasser rundt om på byens skoler der de fikk ulike former for synspedagogiske tjenester, utstyr og oppfølging fra Synssenteret. Mangelen på nødvendig og aktuell spesialpedagogisk kunnskap i det ordinære skoleverket og i barnehagene på den tiden, førte til ulike løsninger og tiltak for tjenesten vår. I perioder hadde vi for eksempel tilbud både til førskolegrupper og småbarnsgrupper for å dekke deres spesielle behov. Målsetningen var dog at også alle synshemmete skulle få sin oppvekst og skolegang i sine nærmiljø, en målsetning vi nådde i 1985. Fra høsten 1985 har hele vår synspedagogiske tjeneste vært rettet mot barnets/elevens eget skole- og nærmiljø.

De første 9 år hadde Synssenteret vært et rent kommunalt tiltak. Med utgangspunkt i "Plan for spesialpedagogiske tiltak i Hordaland", foreslo skoledirektør Per Kvist i 1976 at det ble oppnevnt en arbeidsgruppe som skulle planlegge en videre utbygging av tiltak for talehemmete, hørselhemmete og synshemmete i Hordaland og Sogn og Fjordane. På bakgrunn av skoledirektørens plan og arbeidsgruppens innstilling, skjedde det gradvis en omstilling og kursendring av de spesialpedagogiske tiltakene i fylket vårt. Med øremerket tilskudd fra skoledirektøren kunne Synssenteret høsten -79 utvide sin virksomhet og gi tilbud om synspedagogisk tjeneste også i fylket utenom Bergen. De behov som der gradvis ble avdekket gjorde det klart at å gå inn i enda et fylke, ville stille andre og langt større krav bl.a. til organisasjon, bemanning, romforhold, utstyr, økonomi og samarbeidsformer enn det vi i overskuelig fremtid kunne ha håp om å møte på en tilfredsstillende måte. Vår innsats for synshemmete ble dermed avgrenset til vårt eget fylke. Først omfattet tjenesten kun elever i grunnskolen, men gradvis utvidet vi virksomheten til også å omfatte førskolebarn, elever under Lov om voksenopplæring og siden også til elever i den videregående skole og til lærlinger. Utgiftene blir fordelt mellom kommunene, fylket og staten på grunnlag av elevtall og inngåtte avtaler.

Gjennom hele oppbyggingen, utformingen og utviklingen av tjenesten har vi hatt et nært og godt samarbeid med våre 2 landsdekkende kompetansesentre på syn, Dalen/Tambartun og Huseby, med skoleøyelege, øyeavdelingen ved Haukeland Sykehus, optikertjenesten, Vestlandske Blindeforbund, Vestlund Habiliteringssenter, Vestlandet Kompetansesenter, Hjelpemiddelsentralen i Hordaland, Aetat Arbeidsrådgivning med flere. Vi har videre lagt stor vekt på at brukerne selv og deres familier skal være aktive medspiller for oss og på at samhandling må skje på tvers av faggrensene, etatsgrenser og forvaltningsnivåer. Slik har vi gradvis bygget opp et faglig nettverk rundt tjenesten som gir styrke samtidig som det skaper større helhet i tiltakene for den enkelte bruker.

I forbindelse med omorganiseringen av hjelpemiddelsentralene i landet vårt startet Hjelpemiddelsentralen i Hordaland (HMS-H) i løpet av vårhalvåret 1997 arbeidet med å overføre ansvaret for den voksne/eldre brukeren til den enkelte kommune m.t.p. kartlegging av hjelpemiddelbehov, utprøving/utredning av hjelpemidler og oppfølging av tiltak. Siden SAPT-H er en interkommunal tjeneste, ble alle saker vedrørende voksne og eldre synshemmete brukere oversendt tjenesten i Fyllingsdalen fra samme tidspunkt.

I løpet av høsthalvåret ble det i den sammenheng utarbeidet planer, konsekvensanalyser og kostnadsoverslag for hva det ville medføre for den enkelte kommune om de selv skulle overta ansvaret for denne gruppen brukere, alternativt til om ansvaret ble lagt til SAPT-H. I januar -98 ga fagstyret klarsignal til at SAPT-H i en prøveperiode skulle gå inn i dette arbeidet.

Ordningen ble etter hvert fast, og tjenesten ble utvidet med ytterligere 3 synspedagogstillinger hvorav den ene fikk kontor på Voss og de 2 andre ved avdelingen i Bergen.

I dag blir alle henvendelser vedrørende syns- og hørselhemmete, uansett alder, innmeldt til Syns- og audiopedagogisk teneste der alle søknader blir vurdert for videre saksgang. Dersom det foreligger et reelt hjelpemiddelbehov og alle formaliteter i henhold til Rikstrygdeverkets krav er oppfylt, blir søkeren innkalt til det av tjenestens kontorer vedkommende sorterer under. Ved særlige behov kan hjelpemiddelutprøvingen bli lagt til hjemstedet for brukeren. Søkere som får innvilget utstyr får den nødvendige opplæring av syns- eller audiopedagog, og når denne er fullført blir det sendt rapport til den aktuelle kommune v/opplæringssetaten om utført arbeid.

Syns- og audiopedagogisk teneste i Hordaland har i dag til sammen 9 synspedagoger og 6 audiopedagoger fordelt på avdelingene Bergen, Stord og Voss. Avdelingen i Bergen flyttet ved årsskiftet 2005/06 til området ved Paradis der tidligere Eikelund skole lå. Herfra fungerer de fortsatt som en 1.linje-tjeneste i sameksistens med Statped Vest, statens 2.linje-tjeneste på det spesialpedagogiske felt. Det har vært en lang og spennende vei å gå, og underveis har ulike syn og planer for tjenesten vært vurdert og presentert i form av svært ulike løsningsmodeller. Det har vært tale om alt fra en ren kommunal tjeneste, en interkommunal tjeneste, en synspedagogtjeneste som del av en samlet spesialpedagogisk tjeneste i Hordaland plassert under samme tak og med felles administrativ ledelse (Skoledirektørens intensjonsplan for spesialpedagogiske tiltak i Hordaland i forbindelse med Prosjekt S) eller Synssenteret som kompetansesenter i et landsdekkende nettverk av spesialpedagogiske tjenester (Stortingsmelding 50, 1980/81).

Kort kan vi si at ennå har ikke Syns- og AudioNorge funnet sin endelige form, og ennå er den syns- og audiopedagogiske tjenesten i Hordaland under oppbygging, omforming og utvikling.

Wenche Karin Sunde ble ansatt som leder av Synssenteret i Bergen i 1970 og ledet tjenesten gjennom de første 25 år. Siden fortsatte hun som nestleder og spesialpedagogisk rådgiver til hun gikk av med pensjon i 2005, 70 år gammel.

Bergen, 2008.

År	Faste elever	Førskole-gruppe	Kontaktelever i Bergen	Kontaktelever førsk.alder Bg.	Kontaktelever i fylket	Stillinger Ekstern serv.	Total time-tildeling	Utarbeidet av Wenche Karin Sunde Spesielle merknader
1970/1971	6							Kronstad skole. Wenche Sunde daglig leder Liv Bøge spes.ped. Timelærere fra Krohnstad skole
1971/1972	6		15					
1972/1973	6		15					
1973/1974	5		22					
1974/1975	7		26					
1975/1976	8		26					
1976/1977	8		34				119	Haukeland skole
1977/1978	6	5	41					Avtale v. 3-skole om kjøp av tjenester
1978/1979	6	5	37				145,47	Start førskolegruppe. Fysioter. på timebasis
1979/1980	6	3	47	10	6	2	155	Start service i førskoler Bergen Start service i fylket
1980/1981	5	4	46	7	21	2	146,73	Fysioterapeut i 1/2 stilling.
1981/1982	4	2	62	6	21	2	126,78	Mnd. Møter m/øyelege
1982/1983	3	2	66	7	28	2	108,34	Skriv til skoledirektør vedr. syn på fremt.virksomhet
1983/1984	4		70	15	36	2 + 7 t	105,38	
1984/1985	2		60	17	38	2 + 8 t	105,98	Fysioterapeut i 7/10 stilling
1985			72	19	46	2 + 13 t?	83,76	Kontaktelever utgang 1984/85 som grunnlag
1986			73	18	57	3	119	Hittil er elevtallet oppgitt kun skolestart
1987			103/135		61/75	3	119	Egil Hunstad ansatt aug. 87. Kontaktelever før-skole og grunnskole slått sammen. Elevtall høst/vår
1988			95/112		55/84	3	111	
1989			100/134		70/94	3	86	
1990			100/138		67/100	3 + 20 t	120,6	
1991			121/159		82/114	3 + 20 t	123,2	Navneskifte: Synspedagogisk Senter
1992			101/116		64/77	3 + 20 t	118,7	Sluttet: Karen Andersen og Egil Hunstad
1993			116/132		79/88	3 + 20 t	118,7	Liv Tvinnereim i permisjon Edel Gammelsæter i utd.still. fra 01.01.94
1994	Navneskifte: Syns- og Audiopedagogisk Teneste i Hordaland							
1995	2 statsfinansiserte stillinger, totalt 5 stillinger. Utvidet ansvar: VGS + VO + lærlinger							
1996			301		88/83	5		Kari Mowatt Haugland tilknyttet tjenesten Tvinnereim permisjon hele skoleåret. Gammelsæter sluttet 31.01.95
1997			301					Ansatt: Petter Dørum, Sissel Øvrebø, Inger Solevåg
1998			410					Petter Dørum fung. leder fra okt. 95 Ivar Mæland fung. Leder dette skoleåret
2001								Trygve Berge ansatt som leder Ansatt: Jorunn Indrefjord og Anni Hågøy 3 nye audiopedagoger